

POLITICKO-IDEOLOGICKÉ ZÁKLADY SÚČASNÉHO ANTIKOMUNIZMU

DIETER BERGNER

„V našej epoche vrcholí boj medzi socializmom a imperializmom na ideologickom poli. Skúsenosti z tohto boja potvrdzujú Leninovo konštatovanie: Alebo meštiacka alebo socialistická ideológia. Niet ničoho uprostred nich... Preto každé zlahčovanie socialistickej ideológie, každé odkláňanie sa od nej je súčasne posilňovaním meštiackej ideológie. Potom, ako aj predtým, je antikomunizmus a antisovietizmus hlavnou politicko-ideologickou zbraňou imperialistickej buržoázie. Je to najkoncentrovanejší výraz strachu imperializmu pred vzrastajúcim vplyvom socializmu. Antikomunizmus je súčasne aj hlavným prejavom ideologickej agresie imperializmu proti hlavnej sile socialistickej svetovej sústavy, proti ZSSR, proti trom hlavným revolučným prúdom našej epochy vôbec.“¹

Všetky smerodajné dokumenty medzinárodného a robotníckeho hnutia posledných rokov: Moskovské vyhlásenia z r. 1969, XXIV. zjazd KSSZ, stranické zjazdy, ktoré boli v ostatnom čase v socialistických krajinách, ako aj rad stanovísk komunistických a národnorevolučných strán sa zhodujú v posudzovaní historického vývoja tendencií boja medzi socializmom a imperializmom v poslednej tretine nášho storočia. Rozpor medzi socializmom a imperializmom, pokrokom a reakciou sa zostruje — a v tom je charakteristické znamenie posledných desaťročí 20. storočia. Príčina spočíva v tom, že ešte mladý socialistický svet — v svoj prospech nezadržateľne premieňajúci pomer medzinárodných síl — nielenže vzdoruje úspešne všetkým agresívnym pokusom imperializmu na poli politiky, ekonómie, ideológie a nie v poslednom rade aj na vojenskom poli, ale vyšiel zosilnený z triednych zápasov po druhej svetovej vojne. Zásluhou budovateľského úsilia a úspechov socialistických krajín, tesne primknutých k Sovietskemu zväzu a vznikajúcich na základe teoretických a praktických princípov marxizmu-leninizmu, je stále zrejmejšia historická prevaha socialistickeho spoločenského poriadku nad kapitalistickým. Tlak a úspechy revolučných síl v mladých národných štátoch proti vplyvu imperializmu sa zvýšili. Ešte nikdy nedosiahli triedne zápasy vo vedúcich imperialistických krajinách taký rozmach (okrem iného v počte štrajkujúcich robotníkov) ako začiatkom sedemdesiatych rokov. Vyjadrené iným spôsobom: Tri hlavné revolučné prúdy našich čias sú vďaka rastúcim úspechom v historickej ofenzíve v plnom súzvuku s charakterom našej epochy, ktorej zákonitosti vyjadrujú maximum revolučných síl. Zodpovedá logike triedneho boja medzi robotníckou triedou a monopolným kapitálom, logike každého historického rozporu, že nepriateľ zatísnutý do úzkych — a imperializmus v súčasnosti je jediným skutočným a ozaštným nepriateľom obnovy životných a existenčných podmienok spoločnosti dôstojnej človeka — nie je ochotný sa zmieriť sa, dostáva sa do rozporov, ale pritom sa pokúša vyčerpávať všetky svoje

¹ Správa ÚV na VIII. zjazde SED, ref. s. Erich Honecker, Berlín, s. 97.

možnosti; aj keď nie je silnejší, predsa však zostáva trvale v agresivite. Veď najmä preto sa antikomunizmus a antisovietizmus označuje ako hlavná „politicko-ideologická zbraň“ a prejav agresívnych úsilí monopolistickej buržoázie. Tým sa teda necharakterizuje iba nejaký iluzórny obraz nepriateľa, ale triezvy pohľad na skutočný stav vecí, ktorý sa musí zhodnotiť a analyzovať na základe vedec-kých princípov marxizmu-leninizmu.

Antikomunizmus je na, koncentrovanejší prejav strachu imperializmu pred rastúcim vplyvom socializmu. Antikomunizmus v najširšom zmysle slova jestvuje už od začiatku marxistického hnutia, ale ako konkrétny strach pred socializmom jestvuje iba od Októbrovej revolúcie. Stačí sa pozrieť iba na výsledky triedneho boja medzi socializmom a imperializmom v poslednom polstoročí, aby sa spoznalo, že tento strach nie je menší, ale naopak, nevyhnuť sa zväčšuje. Antikomunizmus je predovšetkým ideologickým javom spoločenského života vo fáze rozkladu a úpadku kapitalistickej spoločnosti. To znamená, že pozostáva z ideí a argumentov, ako aj z emócií, nálad a citov. Idey a argumenty, ako aj nálady a city majú len jeden cieľ: rozrušiť a zničiť socializmus a sily, ktoré ho uskutočňujú a nepripustí ho v teórii a praxi ako historickú alternatívu spoločnosti monopolného kapitálu. V dôsledku toho sú podstata, určenie cieľov a zámerov antikomunizmu vždy tie isté. Formy jeho zvýraznenia, jeho taktika a argumenty sa menia podľa daných historických situácií. Keď celkove zhodnotíme súhrn antikomunistických citov a ideí, sú v základnej tendencii deštruktívne. Pri argumentoch prevláda lož, ohováranie, v citoch prevláda zase nenávisť. Istý francúzsky žurnalista, ktorý pred niekoľkými rokmi po jednej prednáškovej ceste po USA dostal otázku, aké dojmy získal, priznal sa, že ho zaujalo, „ako si v Amerike hocikto môže dovoliť absolúťne všetko — nezáleží na tom, či je to triviálne, absurdné či obscénne, ba dokonca zradcovské, len nech svoju reč začne alebo dokončí vyhlásením: nenávidím komunizmus“!²

Antikomunizmus však nie je iba ideologickým javom. Ideológia imperializmu slúži spravidla iba ako sprostredkovač článok, ktorým sa presadzujú triedne záujmy monopolistického kapitálu do konkrétnej politiky. Antikomunistická ideológia vedie k antikomunistickej politike a obrátene antikomunistická politika pôsobí zase na ideológiu, riadi a ovplyvňuje ideológiu v istých hraniciach. Zo spojenia antikomunistickej ideológie a antikomunistickej politiky vzniká v praxi jej antihumánny a agresívny charakter. Antikomunizmus, ktorý sa nezľakne ani zločinov (vrátane vojnových zločinov, aké sa stali v 2. svetovej vojne alebo sa robia vo Vietname). Tieto zločiny nie sú nejakými náhodnými historickými javmi, ale sú nevyhnutným dôsledkom historicky defenzívnej pozície, ako aj cieľa: kde je to len možné, všetkými, hoci aj zločinnými prostriedkami, odsťahujú reálne existujúci socializmus, robotnícke hnutie a revolučné národnoslobodovacie hnutie, ktoré v období prechodu od kapitalizmu k socializmu sú jediným možným nositeľom humanistickej (humánnej) ideológie a politiky, a zároveň majú aj moc toto presadiť. Antikomunizmus a antisovietizmus ako hlavná

² Porovnaj *Anatómia antikomunizmu*, s predstavením antikomunizmu v Spolkovej republike od Eugena Kogona, Olten—Freiburg im Breisgau 1970, s. 15.

politicko-ideologická zbraň imperialistickej buržoázie stelesňuje taktó negáciu pravdy a humanity.

Vychádzame z tézy, že v poslednej tretine 20. storočia vrcholí triedny boj na ideologickom poli medzi socializmom a imperialismom — nevyhnutne však aj v ostatných oblastiach. Čo to znamená vzhľadom na antikomunistickú ideológiu, vyslovil v správe ÚV KSSZ na XXIV. zjazde L. I. Brežnev: „Žijeme v podmienkach neprestávajúcej ideologickej vojny, ktorú vedie imperialistická propaganda s nasadením najrafinovanejšej metódy a najsilnejších technických prostriedkov proti našej krajine a proti svetu socializmu. Rozmanité nástroje, ktorými oplýva buržoázia, len aby zaúčinkovala na mozgy — tlač, film a rozhlas — nasadili, aby len zavádzali ľudí, aby im nahovorili predstavy o blízkom usku'ocnení rajského života v kapitalizme, aby ohovorili socializmus. Éter sa len tak hemží všetkými možnými predstavami o živote v našej krajine a v ostatných socialist'ických krajinách.“³ Týmito slovami možno charakterizovať istú oblasť antikomunistickej ideologickej aktivity imperialismu. Ide tu o rozširovanie antikomunistických argumentov a emócií prostredníctvom technických možností imperialistického manipulačného aparátu. Menej tu ide — k tomu sa ešte vrátíme — o vlas'né teoretické základy antikomunistickej ideológie. Nepochybne sa pružne zväčšili technické možnosti rozširovať ideologické názory buržoázie pomocou masovokomunikačných prostriedkov. Technická revolúcia aj na tomto poli dozrela v is'é účinky, tzv. manipulačná technika sa zdokonalila a bude sa podľa všetkých výhľadov ešte ďalej zdokonalovať. Správy a rozširovanie informácií podliehajú v monopo'nom kapitalizme zákonom mnopolnej produkcie tovaru a maximálneho zvyšovania ziskov. Tak ako sa štá'nomonopolistický kapitalizmus usiluje riadiť materiálnu produkciu, práve tak riadi aj rozširovanie argumentov a emócií antikomunistického obsahu a koordinuje ich prostredníctvom zodpovedných štábov plánovania.⁴

To isté platí aj pre plánovanú medzinárodnú organizovanú psychologickú vojnu proti socializmu. Toto všetko sa bude nepochybne zosilňovať; úsilia antikomunistického propagačného aparátu sa zintenzívňujú natoľko, nakoľko sa prehlbuje defenzívna pozícia imperialismu.

Toto je pravda, len jedna, povrchová stránka antikomunizmu v súčasnosti. Každé rozširovanie argumentov a emócií masovými prostriedkami potrebuje nejaký duchovný zdroj, z ktorého čerpajú tieto argumenty a emócie.

V širšom zmysle slova je týmto zdrojom teoreticky formulovaná ideológia imperialismu, teda určité teoretické ideologické prúdy a smery. Kým povrchovú antikomunistickú manipuláciu plánuje a vedome riadi monopolná buržoázia, vyzerá to celkom ináč pri ich teoreticky formulovaných prúdoch a smeroch. Ideológovia monopo'nej buržoázie ako ideológovia vládnucej triedy sa usilujú

³ Správa ÚV KSSZ na XXIV. zjazde Komunistickej strany ZSSR, ref. s. L. I. Brežnev, Moskva—Berlín 1971, s. 123.

⁴ Porovnaj k téme Manipulácia: D. Bergner, G. Haak, P. Hamann, G. Heyden, B. Kaufhold, F. Knipping, W. Neubert: Manipulation — die staatsmonopolistische Bewusstseinsindustrie. Berlín 1970, ako aj kapitola: Der Imperialismus in der BRD. Berlín 1971; ďalej početné analogické publikácie.

formulovať vo svojich teóriách a v jednotlivých ideologických prúdoch idey, ktoré sú nevyhnutné, aby sa našli v praxi vždy nové formy pohybu rozporu medzi výrobnými silami a výrobnými vzťahmi, nerozriešiteľného s konečnou platnosťou. Čím viac sa prehlbuje všeobecná ekonomická a politická kríza imperialistickej spoločnosti, tým hlbšia je aj ideologická kríza. Prírodzene, konkrétne teoretické prúdenia vo svojom vývoji majú svoju vlastnú zákonitosť. Vcelku však imperialistická ideológia nič nemení na tom, že ideológovia „vo svojej hlave nevyjdú za tie hranice, za ktoré nevyjde v živote ani ich trieda“ (Marx).

Z toho vyplýva pre boj proti antikomunizmu ako ideologickému javu, celý rad záverov. Technický manipulačný aparát, organizácia, plánovanie a riadenie psychologickéj vojny proti socializmu sa môžu ešte zdokonaľiť, stále však je monopolistická buržoázia a jej politickí záujmoví predstavitelia odkázaní — vzhľadom na obsah toho, čo sa rozširuje ako antikomunistický argument a cit — na substanciu vlastnej ideológie. V ideológii zvýrazňovaná kríza systému nevyhnutne podmieňuje aj permanentnú krízu antikomunizmu. Teoreticko-ideologicky bezpodstatný obsah nemôže byť ani prostredníctvom najdokonalejších metód technického a propagandistického rozširovania trvalo príťažlivý. Pritom treba konštatovať, že všeobecná kríza teoreticko-ideologických ideí imperialismu jestvuje vo viacerých ohľadoch. Na jednej strane je to kríza sveta ideí, ktorý — ako aj sám systém, reprezentujúci tieto idey — historicky nemá nijaké perspektívy. Na druhej strane je to obsahová kríza, v tom zmysle, že táto ideológia sa môže postaviť proti marxizmu-leninizmu, teda proti ideológii teórie a praxe, ako čosi rovnocenné, ba ako nejaká teoreticky únosná alternatíva. Ideológia imperialistického úpadku je teda historicky na tej istej defenzívnej pozícii ako systém ako celok. To podmieňuje ďalej, že vzrastajúca ideologická aktivita antikomunizmu sa stále hlbšie zakoreňuje v teoreticky formulovaných ideologických prúdoch neskorého kapitalizmu a pritom ho rozkladá. V podstate sa teda vyrovnanie s teóriami imperialistického sveta — ktoré má predovšetkým uplatňovať marxisticko-leninskú filozofiu — stáva vyrovnaním sa so súčasným antikomunizmom.

Vyvrcholenie triedneho boja na ideologickom poli teda znamená, že leninská téza: alebo buržoázna, alebo socialistická ideológia — nejestvuje tu nijaký stred medzi nimi, dostáva potom v tejto súvislosti význam: alebo antikomunizmus alebo socialistická ideológia. Tretia ideológia medzi týmito frontami nejestvuje. Prírodzene, na rysovej tabuli plánov vedenia psychologickéj vojny nie je zaprojektovaný ako myšlienkový obraz každý meštiacky a či malomeštiacky ideologicko-teoretický prúd, ktorý vznikol, zodpovedajúc spontánnym mechanizmom kapitalistického spôsobu produkcie. Predsa však úpadkové tendencie v meštiackej ideológii na jednej strane a kontrarevolučným plánovaním poháňané antikomunistické manipulácie na druhej strane tlačia celú ideologickú nadstavbu imperialismu do jedného stále viac sa rozširujúceho antikomunistického základného smerovania — pri všetkej rozmanitosti pozícií v jednotlivostiach. Boj proti meštiackej ideológii a vyrovnávanie sa s ňou je predovšetkým bojom proti antikomunizmu s jeho meniacimi sa tvármi. Nepriateľa a predovšetkým ozaj

jediného existujúceho hlavného nepriateľa mieru a spoločenského pokroku v podobe antikomunizmu neanalyzujeme na to, aby sme vyskúmali v jeho teóriách domnelé racionálne jadrá, ale bojujeme proti nemu všetkými prístupnými prostriedkami. Kritika antikomunizmu nie je nijaký dialóg, nijaký nezáväzujúci spor, rozhovor, ale musí slúžiť jedine a len na zničenie antikomunistickej ideológie. Takáto kritika potrebuje argumenty a vecnú znalosť ofenzívnej teórie a zároveň teoreticky dôsledné premyslené osvojenie si a použitie marxisticko-leninskej teórie. Nestačí napr. iba určiť rozličné imperialistické teórie spoločnosti, ale treba mať konkrétny teoreticky vedený a podložený dôkaz obsahovej bezpodstatnosti imperialismu, primeraný marxisticko-leninsky vyjadrenému najpokrokovejšiemu stavu spoločenskej vedy. Apologetiku ako apologetiku treba demaskovať, keď sa na ňu metafyzicky obmedzujeme. Marxisticko-leninská kritika buržoáznej ideológie, t. j. antikomunizmu v jeho celistvosti si vyžaduje dialektickú kritiku, zničenie teoretických predpokladov nastoľovania problémov a argumentov antikomunistickej ideológie prostredníctvom marxisticko-leninskej vedy.

Už sme spomenuli, že antikomunizmus vo svojich postavených cieľoch sa nezmenil a ani sa nemôže zmeniť. Vo svojich formách prejavu celkom prirodzene podlieha zmenám. Pokúsili sme sa súčasne ukázať, že povrchová argumentácia antikomunizmu je odkázaná na idey a teórie rozličných prúdov imperialistickej ideológie. Ktoré sú teda dnes ideologické teoretické základy antikomunizmu, ku ktorým siaha? Túto otázku nemožno zodpovedať ľahko a bez zovšeobecňovania, odhliadnuc od nepodstatných detailov. Jej predpokladom je rad úvah, ktoré sa vzťahujú na celkovú súčasnosť imperialismu.

V referáte na XXIV. zjazde KSSZ a v referáte na VIII. zjazde SED (zjednotenej rob. strany) Nemecka sa jednomyselne prízvukovalo, že v súčasnosti — pri pokračovaní celkovej agresivity imperialismu — treba konštatovať tendencie prispôsobovania sa imperialismu novej situácii vo svete. „Zvláštnosti moderného kapitalizmu dajú sa vo významnej miere vysvetliť tým, že sa prispôsobuje novej situácii vo svete. Pri vyrovnávaní sa so socializmom sa obávajú vládnuce kruhy kapitalistických krajín — ako nikdy predtým — rozšírenia triedneho boja v revolučné masové hnutie.“⁵ V referáte na VIII. zjazde SED poukázali na to, že protiklady uprostred vládnučích kruhov imperialistických krajín sa prehĺbili v celkovej dnešnej politickej situácii. Agresívne zoskupenia ukazujú pripravenosť presadiť svoje ziskové záujmy za akúkoľvek cenu, aj za cenu vojny. Ostatné zoskupenia vzhľadom na rastúcu moc socialistických krajín sa usilujú pristupovať k medzinárodným problémom realistickejšie. To, pravda, „neznamená, že chcú byť pre socializmus užitočné“.⁶

Tieto tendencie prispôsobovať sa skutočnému stavu pomeru síl dávajú najavo, že aj tretia po druhej svetovej vojne imperialismom vyvinutá politická stratégia boja proti socializmu je už na hraniciach svojich možností. Ako

⁵ Správa ÚV KSSZ na XXIV. zjazde KSSZ, ref. s. L. I, Brežnev, s. 21.

⁶ Správa ÚV na VIII. zjazde SED, ref. s. Erich Honecker, s. 21.

stroskotala „politika hrádze“ celkom pomimo trafila aj „Roll-back-doktrína“ studenej vojny; zdá sa teraz, že aj začiatkom 60. rokov vyvinutá stratégia „flexibilnej reakcie“, z ktorej pochádza americká svetová globálna stratégia, je tiež už na konci a v imperialistických krajinách sa začala všade hľadať nová antikomunistická politická koncepcia.

Ďalším znakom súčasnej situácie imperialismu je, že sa trvalejšie presadzuje Leninom formulovaný zákon nerovnomerného vývoja imperialistických krajín. Kým ešte začiatkom až v polovici 60. rokov sa mohlo hovoriť o tom, že nadvláda amerického imperialismu dokazovala v imperialistickom svete vzrastajúce tendencie na poli politiky, ekonomiky vojenstva a ideológie, v súčasnosti sa situácia zjavne zmenila. „Začiatkom 70. rokov — stojí v referáte L. I. Brežneva na XXIV. zjazde KSSZ — vykryštalizovali sa hlavné centrá imperialistickej rivality celkom viditeľne. Sú to USA, západná Európa (6 krajín spol. trhu) a Japonsko.“⁷ Namiesto jedného centra imperialistickej ekonomickej moci existujú teraz tri centrá. Treba ešte vyčakať, k akým následkom dospeje — politicky, ekonomicky, vojensky a v perspektíve aj ideologicky — vyvíjajúci sa politický a hospodársky konkurenčný boj medzi týmito centrami imperialistickej rivality?

Konečne pre súčasnú situáciu imperialismu je charakteristické, že v týchto troch centrách sa priostrojuje všeobecná kríza imperialistického spoločenského systému. Na prv v r. 1967 uverejnil — vtedy ešte žurnalista, medzitým ako politik radikálnych francúzskych socialistov neslávne skrachovaný — Jean Jacques Servan-Schreiber svoju knihu *Americká výzva*. — Franz J. Strausz vplával s plnými plachtami do tejto knihy a ozdobil Schreiberovu knihu úvodom, v ktorom sa hovorilo o „pomocnom prostriedku pre orientovanie sa do budúcnosti“, hovoril o vecnosti knihy „vysokej kvality“.⁸ Schreiber vedel hovoriť o nie veľmi senzačnej skutočnosti predstihu amerického priemyslu na poli technológie, využívania možností vedecko-technickej revolúcie pre zvyšovanie ziskov. Čo sa týka politických a teoretických úvah v knihe, zredukoval ich na rozprávanie o stave vecí pohybujúcich sa v podstate v naivných a konzervatívnych ilúziách, čo nie je pre marxistu nič nové: na to, že sa imperialistické krajiny nerovnomerne vyvíjajú. O štyri roky neskôršie z *Americkéj výzvy* sa stala stále zrejmejšia dilema. Politická, ekonomická a sociálna kríza amerického imperialismu sa rapídne prehĺbila — celkom súhlasne s marxisticko-leninskou teóriou o zákonoch pohybov v kapitalistickom spôsobe produkcie v imperialismu. Nečinne ležiace industriálne kapacity, umlčané komplexy priemyslu kozmických letov, začínajúce sa vysťahovalectvo vedcov z USA (kým v 60. rokoch bola ešte opačná tendencia), hlboké sociálne konflikty a triedne boje a iné okrem 6 miliónov nezamestnaných, to sú znaky obrazu súčasnosti „vysoký hrad sveta imperialismu sa javí — ako to priznávajú sami americkí ideológovia — ozaj ako chorá spoločnosť“, konštatuje VIII. zjazd SED.⁹ Na poslednom zasadnutí národného komitétu Komunistickej strany

⁷ Správa ÚV KSSZ na XXIV. zjazde KSSZ, ref. L. I. Brežnev, s. 22.

⁸ SCHREIBER—SERVAN, J. J.: Die amerikanische Herausforderung, Hamburg 1968, s. 7.

⁹ Správa ÚV na VIII. zjazde SED, ref. s. E. Honecker, s. 19.

USA (júl 1971) vyzdvihol generálny sekretár KS USA Gus Hall: Všeobecne svetovládna politika imperializmu v USA sa dostala do dezintegrácie a vykukuje — od občianskej vojny najťažšiu — vnútornú krízu. Podobný obraz poskytuje svetový kapitalizmus, ktorý stratil kurz a vnútornú silu i tvrdosť. „Strata vnútorných rezerv ustupujúcej prestíže a dôvery poznačili kapitalizmus v tejto fáze svojej úpadkovej krízy. To, čo dnes vidíme, je zrútenie sa plánu o svetovláde.“¹⁰

Podobným príkladom pre osud imperialistických prognóz vzdorujúcich sile budúcnosti je kniha západonemeckej mono-po'nej tlače, kniha švédskeho žurnalis'tu H. Hedberga *Japonská výzva*, ktorá vyšla minulého roku. Hedberg opisuje analogicky ku Servanovi-Schreiberovi kvóty industriálneho vzrastu Japonska. Prítom prorokuje, že v r. 1980 alebo 1985 Japonsko predbehne ZSSR a USA v hrubom národnom dôchodku. Niekoľko týždňov po uverejnení tejto knihy podával západonemecký magazín Der Spiegel správu o pravom opaku pod titulkom „Gigant sa zmenšuje“. Kniha sa zaoberá stagnáciou a prejavmi krízy v japonskom hospodárstve, čo celkom protirečí predchádzajúcim predstavám o japonskom hospodárstve.¹¹ Mohli by sme podať viac príkladov. Už v r. 1967 uverejnil Herrman Kahn a Anthony J. Wiener svoj futurologický projekt na rok 2000.¹² V duchu celkového antikomunistického ladenia a v duchu ilúzie o plánovanom, ovládateľnom, riaditeľnom a regulovateľnom imperialistickom svete vyložili Kahn-Wiener svoju základnú tendenciu ako ružové predstavy o budúcnosti kapitalizmu. Len o 3 roky neskoršie konštatoval arcikonzervatívec, spolupracovník americkej monopolistickej tlače Alwin Toffler vo svojej knihe *Šok budúcnosti* (v západnom Nemecku sa stal bestsellerom): „Prežívame obdobie počiatku konečného zrútenia sa industrializmu a zároveň aj obdobia konca technokratického plánovania.“¹³ Aj počenné západonemecké prognózy¹⁴ možno zaradiť do rovnakého radu: Ešte pred pár rokmi všeobecne rozšírená monopolistická ilúzia o „zdravom“ kapitalistickom svete sa stala v súčasnosti nezmyslom.

V našom súvisí nás zaujíma, aké ideologické účinky majú pokusy prispôbovať sa imperializmu, zosťrenie konkurencie medzi hlavnými centrami a h boká všeobecná kríza pod zorným uhlom súčasného zosilnenia antikomunistickej agresie? Do toho zahŕňame aj otázku: Ku ktorým ideologicko-teoretickým prúdom môže imperializmus znovu siahnúť pri svojich pokusoch rozvinúť antikomunizmus, prispôsobený novej situácii, a ako sa prejavuje prehľbenie všeobecného krízového procesu na ideológiách, ktoré tu prichádzajú do úvahy? Na toto treba odpovedať v ďalších úvahách.

Výsledky použitia istých výtobytkov technickej revolúcie vo sfére produkcie (obyčajne výlučne v zbrojnom priemysle), ktoré napomáhajú monopolistickým

¹⁰ Citované podľa Horizont, Nr. 31, 1971, s. 10.

¹¹ Porovnaj Der Spiegel, Nr. 29, 1971.

¹² V západonemeckom preklade Wien—Zürich—München 1968 pod titulom Ihr werdet es erleben — Voraussagen der Wissenschaft bis zum Jahre 2000 erschienen.

¹³ TOFFLER, A.: Der Zukunftsschock. Bern—München—Wien 1971, s. 352.

¹⁴ Napr.: Das 198. Jahrzehnt — eine Team-Prognose für 1970—1980, Hamburg 1969, Perspektívy sociálnodemokratickej politiky pre 70. roky.

snažím o zisky, späť so všeobecnou „ideológiou plánovania a manipulácie“, viedli v 60. rokoch — a táto tendencia je dodnes účinná — v imperialistických krajinách ku rozšíreniu všeobecnej ideologickej atmosféry, štýlu myslenia a postojov v zmysle ideológie tzv. technologického obdobia. Jej znakmi boli a sú „antimetafyzické“ emócie, racionalita cieľov a prostriedkov, pragmatika, sklon ku kvantifikácii všetkých možných a nemožných procesov až po matematické modelovanie spoločenských procesov na elektrónkových počítačoch, heslo o „odideologizovaní“ a o „pluralizme“, ilúzia všetko môcť vypočítať, riadiť, ovládať a mať svet bez kúzla a môcť ho v základe premeniť na ovládateľný objekt monopolistického vykorisťovania. Tento postoj v myslení nie je identický s pozitívizmom a neopozitívizmom ako filozofickým prúdom, ale ako všeobecná ideológia je pozitívizmu veľmi príbuzný. Zodpovedá tomu, že vládnuca trieda v imperializme je donútená vyvíjať stále nové idey a ideológie, z ktorých vznikajú koncepcie pre nové formy prehlbujúceho sa hnutia a v kapitalizme neriešiteľného protirečenia medzi produkčnými silami a produkčnými pomermi.

Prírodzene, tu charakterizované ideologicko-teoretické prúdenie je v detailoch rozmanité a rozdielne. Nakoniec však vzniká z neho množstvo teoretických predstáv a ideí imperialistických ideológií najnovších čias, vytvárajúcich rôzne koncepcie. Či tu išlo o rozličné koncepcie spoločnosti — od Raymonda Arona cez Walta, W. Rosowa až po Ga braitha a Daniela Bella, o biologické, psychologické či štruktúralno-funkcionálne modely spoločnosti, o rozličné formy futurológie, či o silné prenikanie tzv. strategického politického bádania pod vplyvom americkej „political science“, alebo o uplatnenie teórie systémov na spoločenské procesy, alebo o tzv. sociálnu techniku a teóriu rovnováhy a konfliktu — stále tu bola ideologická príbuznosť. Prejavovala sa v jednotlivých základných antikomunistických tendenciách práve tak ako v spomenutých znakoch tohto ideologického prúdenia. Ďaleko od toho, aby to viedlo k obstojnému pochopeniu spoločnosti — všetky tieto uvedené teórie vznikli v priamom frontovom postoji voči marxizmu-leninizmu — slúžila a slúži táto ideológia monopolisticko-kapitalistickej ilúzii o v podstate „zdravom“ kapitalistickom svete, ktorý údajne už vlastne ani nie je kapitalizmom. Z tohto istého prameňa pochádzajú aj rozličné imperialistické protikoncepcie k vedeckému určovaniu charakteru epochy — napr. v podobe konvergenčnej teórie alebo politologickej analýzy rozdelenia moci.¹⁵ Takisto sú zahrnuté v tomto ideologickom prúdení aj teoretické základy americkej globálnej stratégie.¹⁶ Táto ideológia, tzv. technológia veku sa prejavuje súčasne aj ako istá forma zduchovnenej atmosféry, v ktorej sa realizovala ideologická nadvláda imperializmu v USA. Prítom samu seba nazývajúc odideologizovaným duchovným prúdom, stala sa táto tendencia istým druhom priemerného povedomia medzinárodného monopolistického kapitalizmu, kapitalistickej triedy. V znamení „antimetafyzických emócií sa

¹⁵ Napr. BRZEZINSKI, Z. K.—HUNTINGTON, P.: Politická moc ZSSR a USA Kolín—Berlín 1966.

¹⁶ Porov. BERNER—LÖWE, B. P.: Filozofické problémy boja proti globálnej stratégii v Dtsch. Z. Philos., zošit 9, 1970.

monopolistická buržoázia usilovala a usiluje sa vytvoriť falošný obraz sveta, zodpovedajúci jej triednym záujmom.

Trvalé dôsledky malo rozšírenie tohto ideologického štýlu pre imperialistickú filozofiu. Trčiac hlboko v kríze, ukázala, že nedorástla pre útok pragmatickej racionality, a prepadla, iba sa prizeraúc za posledných 10 rokov. Už v r. 1957 Ernst Tropicsh oznamuje: "... potreby regulácie každodenného života a nevyhnutnosti politiky sa stali natrvalo platné a ľudia si navykli na svet zbavený kúzla, kým sami neobjavia celý ten proces: že prispôsobenie citového života vedomostiam sa už usku očnilo. Týmto spôsobom sa svetonázorové problémy samy odbavili, nie tým, že by boli našli nejakú odpoveď, ale tým, že sa stali bezpredmetné."¹⁷ O 14 rokov neskoršie, r. 1971, citoval Hans Lenk vo svojej práci *Filozofia v technologickom veku* výroky Karla Löwitha. Löwith si myslí, že v západnom Nemecku už vlastne nejstuje nijaká filozofia. Stala sa akademicky sterilnou a izolovanou. Produktívne podnety pre teoretické myslenie prichádzali z vedeckých odborov a už nie z filozofie. Meštiacka filozofia tvárou v tvár voči odbornému zvedčeniu musela by sa zrieknuť každého bezprostredného vplyvania v stechnizovanej spoločnosti. Lenk referuje, že na americké zasadanie bankárov bol pozvaný istý západo-nemecký filozof. Keď sa ho spýtali na zmysel jeho prítomnosti, ktosi mu povedal: "Tu ste len na to, aby ste reprezentovali hodnoty." Fyzici sa vysmieľajú — podľa Lenka —: "Filozofia je systematickým zneužívaním nomenklatúry vynájdenej na tento účel."¹⁸ Carl Fr. v. Weizsäcker, ktorý ako prírodovedec cítil filozoficko-teoretickú dezorientovanosť všeobecnej imperialistickej ideologickej atmosféry, bol si vedomý toho, že taká situácia vedie ku stagnácii samých vied a usudzoval nielen podobne ako Löwith, ale siahal ku svojpomoci: "Filozofia ako vysokoškolská disciplína nie je už dnes mocou," — píše — "v kontinentálnej Európe si zachováva podobne ako filológia iba historickovedný charakter. Tieto znalosti sa zriedkakedy premieňajú na aktívne vedomie..." Weizsäcker vidí východisko — podľa ktorého sa sám pokúsil kráčať — v rozhovore s veľkými filozofmi minulosti, a preto venuje tejto téme dlhé state svojho na novšie uverejneného diela.¹⁹

Dalo by sa citovať viac podobných hlasov. Konštatujú však iba to, čo Marx a Engels už pred 100 rokmi konštatovali o meštiackej školskej filozofii v *Nemeckej ideológii*. Sú teda iba dodatočným dokladom krízového procesu v súčasnej meštiackej ideológii. Z nášho hľadiska je podstatné, že imperialistická filozofia sa — podľa vlastného sebahodnotenia — otvorene považuje za nepotrebnú pre technokratické mocenské ideológie monopolistického kapitalizmu posledných rokov, hoci celkom nevymizli skutočné svetonázorové problémy.

Akým spôsobom sa prejavuje teraz technokratická scientistická imperialistická ideológia, ako teoretické východisko agresívneho antikomunizmu alebo ako báza imperialistickej ideologickej vojny proti socializmu? Podľa nášho

¹⁷ TOPITSCH, E.: Vom Ursprung und Ende der Metaphysik. Wien 1958, s. 313.

¹⁸ Porov. LENK, H.: Philosophie im technologischen Zeitalter. Stuttgart—Berlin—Köln—Mainz 1970, s. 9—10.

¹⁹ WEIZSÄCKER, C. F. v.: Studien über die Einheit der Natur. München 1971, s. 37.

chápania možno konštatovať toto: V základe všetky teoretické antikomunistické pozície, idey a argumenty, ktoré sa objavili v antikomunizme počas 10 rokov, majú svoj pôvod u ideológov tohto smeru. To neznamená, že neprevzali a do svojej antikomunistickej aktivity neprijali isté tvrdenia zástupcov iných smerov meštiackej imperialistickej ideológie. Teoreticko-ideologické základy súčasného antikomunizmu však v prevažnej väčšine pochádzajú práve z onoho ideologického prúdenia, ktoré nazývame ideológiou tzv. technologického veku. V základe je to aj vysvetliteľné. Vedúce postavenie v ideologickom boji buržoázie proti socializmu nevyhnutne majú idey a teoretické koncepcie, ktoré v perióde triedneho vyrovnávania sú prevládajúcimi ideami monopolistickej vládnúcej triedy. Ak sa zmení „ideologická klíma“, zmenia sa v istých hraniciach argumenty, v každom prípade teoretické fundovanie antikomunistických tvrdení.

Našu tézu o ideologických základoch súčasného antikomunizmu možno doplniť početnými príkladmi. Typickým prípadom je K. R. Popper, ktorý vo svojich troch základných spisoch: *The open Society and its Enemies* (2. zv., 4. vyd., 1962), *The Poverty of Historicism* (1961) a *Conjunctures and Refutations* (1963) sa, podľa nás, jediný pokúsil z pozitivistickej scientistickej pozície napadnúť a protirečiť marxizmu-leninizmu v celosti ako teórii a praxi boja robotníckej triedy proti kapitalizmu a výstavby socialisticko-komunistickej spoločnosti. Popper formuluje v základe všetky hlavné argumenty dnešného antikomunizmu (hoci nie všetky pochádzajú od neho) a snaží sa im dať teoreticko-ideologické zdôvodnenie.

Popperov antikomunizmus má dve zvláštnosti v šavaní problémov. Popiera, že marxizmus-leninizmus je vedou, ktorej teórie vo svojom formulovaní a vývoji zodpovedajú požiadavke exaktného vedeckého myslenia. Pre Poppera marxizmus je fantastickou utópiou, metafyzickou špekuláciou, ktorá sa vôbec nemôže považovať za únosnú teoretickú základňu spoločenského konania. Otázka vedeckosti má rôznu dôležitosť v ideologickom boji proti antikomunizmu. Teoretická neporaziteľnosť marxizmu-leninizmu spočíva predovšetkým v tom, že je to vedecký svedonázor, ktorý je vypracovaný a rozvedený vo všetkých svojich častiach tak, aby zodpovedal kritériám racionálneho vedeckého vývoja. Druhou zvláštnosťou Popperovho antikomunizmu je, že priznáva, že každý protikomunistický argument, každá protikomunistická teória, ktorá nie je namierená proti marxizmu-leninizmu v jeho celistvosti, t. j. ktorá vytrháva a bojuje iba proti niektorým aspektom, nemá nijakú šancu, aby ju niekto bral vážne, tým menej sama antikomunistická ideológia.²⁰

Popper sa pritom dotýka vo svojich antikomunistických teóriách širokých oblastí dejín filozofie (pramene marxizmu) a svoj útok proti marxizmu-leninizmu začína pokusom odporovať materialistickej dialektike, t. j. revolučnému jadrú marxisticko-leninskej teórie. Potiaľ sleduje metódy skorších pokusov antikomunistických teoretikov, aby potom, vychádzajúc z antidialektických premís, bojoval proti marxisticko-leninskej teórii a praxi vo všetkých aspektoch.

²⁰ Príkladom je napr. kniha LEONHARDS, W.: *Dreisplaltung des Marxismus*. Düsseldorf—Wien 1970.

Popperov antikomunizmus jasne ukazuje, akú význačnú úlohu majú v ideologickom vyrovnávaní špecifické filozofické problémy a ofenzívne podávanie a rozvíjanie vedeckých princípov marxisticko-leninskej filozofie a metódy. Hoci je imperialistická školská filozofia, ako sme tu už uviedli podľa vlastného hodnotenia, ako teoretická báza monopolistickej ideológie priemeru relatívne bezvýznamná (teraz), predsa však má svoju vážnosť v boji ideológií, v boji proti antikomunizmu, filozofické stavenie problémov a uvádzanie dôkazov — najmä však filozoficko-svetonázorový argument.

Je veľkou zásluhou anglického teoretika marxizmu Maurice Cornfortha v jeho obsiahlej odpovedi a zároveň ničivej kritike Poppera, uverejnenej roku 1968, že vychádzajúc v polemike s Popperom z navonok nepríťažlivo podávaného opisovania vedeckých princípov marxisticko-leninskej filozofie a všetkých ostatných oblastí problémov marxizmu-leninizmu, predstavil práve jednotu marxisticko-leninskej praxe a teórie v boji proti antikomunizmu. Cornforth vyzdvihuje: „Pre marxistu je tým viac dôvodov vyrovnávať sa s tým, čo Popper predniesol proti marxizmu-leninizmu, pretože to zahŕňa v sebe všetky najzávažnejšie argumenty, prednášané v súčasnej diskusii proti marxizmu-leninizmu.“²¹ Cornforth má v tomto konštatovaní bezpochyby pravdu. Keď porovnáme výsledky iných antikomunistických teoretikov podobného zmysľania, zistíme, že sú to podobné alebo totožné argumenty. Pokiaľ súčasný antikomunizmus vôbec mieri vo svojich útokoch na marxisticko-leninskú teóriu — je Popper so svojím spôsobom spracovania veľmi typickým.

Šírka súčasného antikomunizmu, reprezentovaného monopolistickou ideológiou priemeru, sa neobmedzuje iba na útoky proti marxizmu-leninizmu. Predovšetkým vo svojej antisovietskej forme — antisovietizmus prejavuje sa ako stále silnejšie jadro antikomunistickej ideológie — majú fantastické tvrdenia o výsavybe komunizmu v ZSSR a socializmu v socialistických krajinách a ohovárania sovietskej politiky významnú úlohu. V mnohorakých spôsoboch prejavu sleduje sa jeden hlavný cieľ: Všetkými prostriedkami lži a klamstva predstaviť sovietsku politiku ako údajne agresívne nebezpečenstvo pre mier a socialistické spoločensvo ako ohnisko potencionálneho vojnového nebezpečenstva. Aj pri týchto argumentoch sa siahá späť k určitým teoretickým koncepciám nami už charakterizovaných hlavných ideologických prúdov súčasného imperialismu. Okrem psychologických a biologických téz (sovietska spoločnosť je „potláčaním pudov“ nevyhnutne agresívna), ktoré majú menší význam, sú to najmä modifikácie ideológie priemyselnej spoločnosti v spojení s politologickými a sociologickými elementmi, ktoré sú predovšetkým a prevažne prevzaté z amerických teórií spoločnosti ako teoretické zdôvodnenie antikomunistických pozícií.²²

Tak meštiacka politická sociológia, ako aj americká „political science“ postavili za hlavnú tému svojich rozborov politickú moc (politickú moc štátov, politické vykonávanie moci v štátoch a pod.). Podobne, ako aj u Poppera

²¹ CORNFORTH, M.: The open Philosophy and the open Society — a Reply to dr. Karl Popper's Refutations of Marxism. London 1968, s. 5.

rozoberá sa pravidelne otázka moci ako samej osebe bez ohľadu na pomery produkcie a na pomery tried. Týmto sa, pravda, hneď vo východiskách ignorujú elementárne princípy vedeckého skúmania spoločenských procesov. Marxizmus-leninizmus stojí zjavne na stanovisku, že moc a politika môžu sa skúmať iba vtedy vedecky únosne, keď sa chápu ako prejavy záujmov tried; môže to dokázať aj v jednotlivostiach. Aj politická moc štátu je vo svojom obsahu triednou vecou a iba z tohto hľadiska vedecky pochopiteľnou. Celkom ináč operuje antikomunizmus. Jeho abstraktné predstavy o „moci o sebe“ (Macht an sich), nemá nič do činenia so spoločenskou vedou, pravdaže, tým viac s antikomunizmom. Typickým príkladom — aj vo svojej primitivite typickým — je pozícia, ktorú tu predstavíme na prípade predstaviteľa americkej politológie, ktorá existuje v rôznych variantoch: A. F. Organski rozvádza vo svojej práci *Premena moci*, túto koncepciu: Krajina, ktorá je ešte nie industrializovaná, je na stupni potenciálnej moci. Krajina, ktorá prechádza na stupeň industrializácie, je vo fáze rozvíjania moci. Krajina, ktorá je úplne industrializovaná, je nasýtená mocou. Z toho sa robia tieto dôsledky: „Mocou nasýtené krajiny celkom industrializované, ako USA, záp. Európa, sú mierovo naladené. Krajiny na stupni začínajúcej sa industrializácie a rozširovania vlastnej moci (napr. ZSSR) sú agresívne, bažiacie po vojne. Organski píše: „Nemecko, Taliansko a Japonsko útočili na dominujúce štáty (t. j. mocou nasýtené, čiže mierotvorné — D. B.) a jeho spojencov dávno predtým, ako samy dospeli na ich úroveň moci. Ak sa dejiny budú opakovať, vojnu začne Sovietsky zväz. Začne ju prv, než bude na tej istej mocenskej úrovni, ako sú USA.“²³ Netreba mať veľa ostrovtípu, aby sa dalo poznať, že táto teória nemá nič spoločné s vedou, ale veľmi veľa s antikomunistickými ideológiami. Pokúša sa dokazovať, čo sa vopred predpokladalo a čo sa má dokázať v zhode s antisovietskymi cieľmi politiky imperializmu.

V súvisi s tým treba zásadne preskúmať, ako ďaleko späť môže siahť antikomunizmus 70. rokov v tomto tu uvedenom spôsobe k imperialistickej ideológii, tzv. technologického veku, vzhľadom na teoretické zdôvodnenie svojich argumentov. Niečo hovorí za to, iné závažné hľadiská zase tomu protirečia. Množia sa príznaky, že uvedené znaky súčasného stavu imperializmu majú značný vplyv na štýl a obsah imperialistickej ideológie. K tomu ďalej pristupuje to, že hlboké úpadkové prejavy severoamerického imperializmu sa tak prejavujú, že hlavné opory internacionálneho imperializmu, teoretické vplyvy severoamerických teórií spoločnosti začínajú zostávať v (knižných) skladoch. Veľmi hlasno propagovaná „odideologizovaná racionalita“ imperialistickej ideológie zdá sa už na konci svojich možností (aspoň čiastočne). Tak B. Daniel Bell r. 1969 požadoval vo svojom, aj uprostred meštiackej ideológie nie veľmi vplyvnom, opise postindustriálnej spoločnosti nový humanizmus, vzhľadom na

²² Ako jeden z príkladov možno uviesť WOLFE, B. D.: Marx und die Marxisten, Frankfurt a. M., Berlin 1965.

²³ Political Science, Americké príspevky k politickej vede, vyd. E. Krippendorf, Tübingen 1966, s. 253.

zmáhajúcu sa technokratickú pragmatiku.²⁴ Odhliadnuc od protikomunistických zámerov Bell (obracal sa výlučne proti marxisticko-leninskému humanizmu) vyžadoval tu čosi, čo ním zastupovaný ideologický prúd ani vo svojej podstate, ani vzhľadom na monopolistické kapitalistické triedne záujmy, t. j. na apologetické účely, nemôže použiť. Ešte jasnejšie opisuje, v štýle Cassandrových vyhlásení, ideologickú dilemu Alvin Toffler. Keď najprv predpovedal koniec technokratického plánovania, domnieva sa (citujeme čosi výraznejšie): „Prvá reakcia sa prejaví ako vede nepriateľský postoj väčšej časti obyvateľstva. Prírodná veda dala ľuďom pocit, že sú pánmi sveta okolo seba a teda aj pánmi svojej budúcnosti... Dnes prebudí stále jasnejšia skutočnosť, že spoločnosť sa dostala mimo kontroly, sklamanie z vedy. Ako náš'edok toho sme svedkami stále zrejmejšej renesancie mystických prúdov. ... Zen-budhizmus, joga, špiritistické seance a okultistický rituál sa stali obľúbeným využívaním času. Ľudia túžia po dionýzovských zážitkoch... tvrdia, že dôležitejšie je „cítiť“ ako „myslieť“. Existencialistickí proroci fúkajú so psychoanalytikmi C. C. Jungovej školy s katolíckymi mystikmi a s Hindu-Gurus do jedného vreca a oslavujú mysľické a emocionálne v protiklade voči vedeckému a racionálnemu. Tento obrat späť k predvedeckému zabrzdzeniu je sprevádzaný enormnou túžbou spoločnosti po minulosti... antické nábytky... znovuožitie štýlu mladosti, rozšírenie módy z čias začiatku tohto storočia, to všetko má psychologický sklon ku jednoduchšej, menej turbulentnej minulosti...“²⁵

Lahko by sa dala Tofflerova žaloba doplniť vypočítaním iných ďalších symptómov, napr. poukázaním na to, že vo Vietname viac ako polovica nasadených elitných vojakov severoamerického militarizmu sa oddáva omamným jedom (drogám). V súvisе s tým je však čosi iné podstatnejšie: Uvedené výroky (podobných by sa dalo uviesť mnoho) sú zaujímavým symptómom pre terajší stav ideologickej atmosféry imperializmu. Začína sa odzväňať opojeniu z racionálno-účelovej pragmatiky, predstave všetko môcť a všetko ovládať. Ako kapitalizmus a jeho vládnúca trieda sa v praxi dokázali neschopné, t. j. nevedeli dať do súladu produkčné pomery s produkčnými silami, nevedia ani „v hlave“ prekročiť svoje medze, ktoré im postavil praktický život. V jadre bez orientácie „odideologizovaná“ monopolistická ideológia vládnutia ešte zväčšila krízu meštiackej ideológie a sama sa nachádza v krízovom procese vypnutia. Hľadanie nových únosných ideí, ba aj samo volanie reakcie po novej filozofii je stále silnejšie. Tak nedávno vyslovil viceprezident USA Agnew vo svojej reči požiadavku: Amerika potrebuje novú filozofiu.

Prirodzene, bolo by to iba špekuláciou, keby sme v detailoch predpovedali, aké ďalšie úpadkové tendencie obklopenia v 70. rokoch imperialistickú ideológiu alebo ktoré hlavné idey a teórie sa budú presadzovať. Súčasná meštiacka ideológia poskytuje k tomu mnohé možnosti. Tak napr. klerikálny propagandistický aparát vrátane svojej nesúcej ho klerikálnej filozofie, tak predtým, ako aj potom, intaktný a dobre organizovaný, sa chce modernizovať. A predsa

²⁴ Porov. 198. Jahrzehnt — eine Team-Prognose für 1970—1980, s. 363.

²⁵ TOFFLER, A.: Der Zukunftsschock, s. 355—356.

je nepravdepodobné, aby sa v hlavných centrách imperialismu rozšírilo „novoklerikálne“ ideologické obživenie vyslovene náboženskej ideológie. Väčšiu pravdepodobnosť rozšíriť sa má predovšetkým v USA ideológia neofašizmu, kde je latentný fašizmus znamením „chorej spoločnosti“. Nech by sa ideologické pomery v imperializme v jednotlivostiach akokoľvek vyvíjali, jedno však je absolútne isté: Duchovná kríza imperialistického sveta bude ďalej trvať, kým bude jestvovať ešte imperialismus. V imperialistických podmienkach niet nijakej možnosti prekonať ju.

V doterajších svojich úvahách sme ukázali na vzájomné vplyvanie, pôsobenie medzi monopolistickou ideológiou priemeru a súčasným antikomunizmom. Agresívnou formou, v ktorej sa ešte prejavuje, nie je schopný zakryť svoju vnútornú chybu a vnútornú bezpodstatnosť. Popperov scientistický antikomunizmus, industriálnospoločensky, teoreticky, sociologicky a politologicky podložené formy antikomunizmu ukazujú sa nakoniec bez výsledkov. Kríza ideológie, ktorá je nositeľkou antikomunizmu, podmieňuje v podstatnej časti antikomunizmu (opačne). Predovšetkým sa ukazuje ako neschopná slúžiť — v takom či strategickom zámere — v posledných rokoch (1968) stále jasnejšie vypracovaným cieľom imperialismu: vnútornej „erózii“ socializmu, ideologickému rozbitiu socialistických krajín forsováním psychologickéj vojny. V hlavách plánovačov antikomunistických akcií odzrkadľuje sa stav vecí v tom zmysle, že v rozličných variáciách rozprávajú o tom, že „nediferencovaný“ antikomunizmus nezodpovedá už vývoju. Pretože „ideologické vyprázdnenie“ (doslovne: vyhlodenie), podľa Brzezinského „je rozhodujúcou príčinou politických zmien v komunistických spoločnostiach“, je teda potrebný taký antikomunizmus, ktorý vo svojej forme je tak utvorený, že nie je schopný doviesť do pohybu „takéto ideologické premeny“. Politicko-ideologická forma, v ktorej tento variant antikomunizmu vysupoval a vysupuje, spočíva v tom, že boj proti socializmu je vedený zdanlivo v mene socializmu, pričom sa od reálneho socializmu ohraničuje, odlišuje ozdobnými prídavnými menami, ako „demokratický“, „ľudský“, „slobodný“, „eický“ socializmus. Politicko-ideologické prúdeňie, ktoré slúži tejto forme antikomunizmu („prispôsobeného“ antikomunizmu) ako nositeľ, je vlastne známy moderný revizionizmus. Z pohľadu imperialistickej stratégie sa určité nádeje kladú aj — ako predtým — na tzv. imanentné opozičné sily.

V čom spočívajú teoreticko-ideologické základy revizionistickej formy antikomunizmu? V akom vzťahu stojí ku „priemernej ideológii“ monopolistického kapitalu, ku antikomunistickým základným doktrínam v súčasnosti? V „prispôsobenom“ antikomunizme nejde vôbec o nijaký samostatný ideologický jav. Všecky jeho podstatné idey (nech by sa zjavili v akokoľvek zahalenej forme) spočívajú na antikomunizme monopolistickej ideológie. Možno to rôznorakým spôsobom i v jednotlivostiach dokázať. Tak napr. revizionistickými a kontrarevolučnými silami reprezentované chápanie demokracie v ČSSR, t. j. nahradenie socialistickej demokracie, vedúcej úlohy robotníckej triedy a jej strany, marxisticko-leninskej koncepcie štátu meštiackym chápaním demokracie, bolo v podstate v argumentoch a teoretickom zdôvodnení totožné s Popperovými pokusmi dostať sa do protikladu marxisticko-leninskému učeníu o štáte a re-

volúcií. Aj strategický cieľ moderného revizionizmu, vnútorné „vyprázdnenie“ socializmu, je vo svojom ideologickom a teoretickom vypracovaní nie samostatným produktom, ale výsledkom koncepcie zodpovedajúcej výskumu „politickéj stratégie“ imperializmu.

Čo rozlišuje a odlišuje revizionistický antikomunizmus od všeobecného antikomunizmu imperialistickej ideológie, je nie nejaké obsahové špecifikum jeho pozície či argumentov, ale väčšia šírka a eklektická mnohorakosť jeho ideologicko-teoretických základov. Ako je známe, revizionizmus je medzinárodným javom s národnými zvláštnosťami. Jeho objektívne korene a predpoklady, zákonitý súvis medzi imperializmom a oportunizmom jasne už ozrejmil marxizmus-leninizmus. Ako ideológia — vzhľadom na jeho teoretické pozície — je revizionizmus od svojho vzniku vôbec nie originálny. Je teoreticky závislý od meštiackej filozofie, sociológie a niekdajších politických chápaní imperialistickej buržoázie. Prítom majú tie ideologické pozície, ktorých úmyslom je vyjadrovať stanoviská liberálnych síl monopolistickej buržoázie, ako aj rôzne malomeštiacke a viac intelektuálne-teoretické prúdy, najväčší vplyv na revizionizmus. Vzhľadom na predstaviteľov súčasného revizionistického antikomunizmu (od Kolakowského, cez záhrebských filozofov z Praxis až po Ernesta Fischera) sú, popri eklekticky zvolených elementoch, z vlastnej monopolisticko-kapitalistickej ideológie dôležité ako teoretická báza dve tendencie v súčasnej meštiackej ideológii: a) širokorozvetvené, z rozličných pozícií vychádzajúce zaoberanie sa dejinami vzniku a vývoja marxizmu-leninizmu (celkový komplex meštiackeho falšovania Marxa), b) rad filozoficko-teoretických prúdov čiastočne malomeštiackeho charakteru, ktoré sa rozšírili po druhej svetovej vojne, spojac sa s predchádzajúcim vývojom. Sem patrí existencialistická filozofia, neohegelianizmus „frankfurtskej školy“, pozície, ako sú zastúpené Horkheimerom, Adornom, Habermasom, Marcusom, Frommom a inými. Všetky tieto prúdy, predovšetkým od konca 50. rokov, neboli nijakým spôsobom reprezentantmi typickej imperialistickej ideológie vládnutia, boli iba okrajovými javmi, no predsa nezostali bez ideologického vplyvu. Tak sa domnieva aj B. Oskar Negt, že po druhej svetovej vojne možno hovoriť v zásade o zostávajúcej akademickej, ale všade do verejnosti prenikajúcej Heglovej meštiackej renesancii. Medzi Negtom vymenovanými ideologickými funkciami tejto renesancie Hegla sa nachádza aj antikomunizmus. Podľa Negta „heglovský systém otvára prístup aspoň k pojmovo zriadenému meštiackemu svetu, v ktorom sa revolúcie hodnotia v ich rozrušujúcich, ničiacich a ľudom nepriateľských akciách, ale súčasne sa aj veľmi pozitívne vyzdvihujú v svojich emancipačných výsledkoch. Heglovská filozofia slúži teoretickému a praktickému protirečeniu voči marxistickej teórii revolúcie“.²⁶ Negt má vo svojej charakteristike pravdu potiaľ, pokiaľ ním v skutočnosti opísaná renesancia Hegla predstavuje Hegla ako protiklad voči marxizmu (najmä v otázke revolúcie) a — tak to môžeme ďalej rozvinúť — revizionistický antikomunizmus sa spojil s týmito meštiackymi myšlienkovými pochodmi. Lenže tu nič nie je obsahovo originálne. Podobnú pozíciu nájdeme u Poppera v jeho kladení revolúcie

²⁶ Aktualität und Folgen der Philosophie Hegels, vyd. O. Negt Frankfurt a. M. 1970, s. 11.

do protikladu voči tzv. sociálnej technike, ktorá pokladá revolúciu za zbytočnú. Rozličné teoretické zdôvodnenie v jadre rovnakých ideologických koncepcií a argumentov, to je tendenčne jediný rozdiel medzi obyčajným, bežným antikomunizmom imperialistickej ideológie, jeho akademickými formami v ideologických okrajových zjavoch (ako napr. renesancia Hegla po druhej svetovej vojne) a jeho podobou revizionistického antikomunizmu v „prispôsobujúcej“ sa forme.

V znamení takého obnovenia socializmu vystupujúci antikomunizmus sa často označuje ako rafinovaná forma antikomunizmu? To len čiastočne súhlasí. Je to celkom bežný, ale špekulujúci antikomunizmus — ako antikomunizmus vôbec — ráta s neznalosťou marxizmu-leninizmu. Vo svojich ideologicko-teoretických základoch je tento antikomunizmus ešte biednejší, jeho eklektický charakter ho podriaďuje ešte silnejšie krízam a úpadkovým procesom v buržoáznej ideológii. Pozoruhodné je v tomto spojení antikomunistické „zhodnotenie“ kontrarevolúcie uskutočnenej v ČSSR. Tak sa pokúsil Christian Peter Ludz v teoretickom orgáne SPD Die neue Gesellschaft analyzovať príčiny praktickej a teoretickej porážky revizionistického antikomunizmu v ČSSR. Neprišlo mu ani na um, žeby ony spočívali v sile marxisticko-leninských polícii. Zodpovedné za neúspech robí chyby kontrarevolúcie. Jednou z chýb je „abstraktná a v základe utopisticko-idealistická povaha revizionistického pohľadu na človeka“, ktorý urobil slabý dojem na široké masy. Ludz sa domnieva, že snáď iné formy revizionistického antikomunizmu, ktoré sa viac orientujú na vedu, kybernetiku a sociológiu a spájajú sa viac s pozitivistickým myslením (táda v základe na hlavné tendencie imperialistickej ideológie), by boli úspešnejšie.²⁷

Nepochybne je to uvažovanie vysvetľujúce veľa. Jasnejšie ani nemožno odhaliť jednotu ideologickej agresivity, ani ťažšie predstaviť si hĺbku krízovej situácie antikomunizmu. On by to však nemohol, ani nechcel. Abstraktný, „utopisticko-idealistický pohľad“ na človeka skrachoval, snáď podobne to pôjde aj s pozitivismom, kybernetikou alebo teóriou vedy? Súčasný antikomunizmus má síce strategický a taktický cieľ, ale nemá nijakú únosnú ideologicko-teoretickú substanciu. Tvorí programy, ale nikdy nemá možnosť tieto programy urobiť ozaaj obsahovo únosnými. Typické pre to sú napr. uzavretia vedúcich grémii západonemeckej sociálnej demokracie o antikomunizme. Je to viac ako deklarácia. V skutočnosti je to na jednej strane program prispôsobovania sa sociálnemu demokratizmu zmenenému pomeru síl, v zmysle uvedeného zhodnotenia XXIV. zjazdu strany, na druhej strane je to program akejsi zdĺhavej antikomunistickej ideologicko-politickej stratégie. Len to sa ukazuje, že ani len jediný argument v týchto záveroch nie je nový či neznámy. Chápanie spoločnosti ako „industriálnej spoločnosti“, prímierne kladenie protikladu „demokracie osebe“ a „dikta-túry“, tvrdenie o bezvýznamnosti otázky vlastníctva, pluralizmu a meštiacka tzv. sociálna technika, polemika proti vedeckosti marxizmu-leninizmu, vrátane špekulácie o revizionistickom antikomunizme, na ktorý sa sociálny demokratizmus orientuje v boji proti socializmu — všetko to je už dávno a možno to ešte jasnejšie formulovať, napr. podľa vzoru K. R. Poppera.

²⁷ Citované podľa HEYDEN, G.: Antikommunismus heute. In: Probleme des Friedens und des Sozialismus, Heft 6, 1971, s. 851.

Historicky nemá antikomunizmus nijaké predpoklady na úspech, vo svojich ideologicko-teoretických základoch podliehania nevyhnutne rozpadovému procesu meštiacko-idealistickej ideológii. Čo mu ešte zostáva, je nádej vkladaná do neznalosti marxizmu-leninizmu, do vyžívania sa v malomeštiackych čiastočne intelektualistických emóciách. Čoho sa obáva, je marxisticko-leninská úroveň predvoja robotníckej triedy, ktorá sa stále viac zvyrazňuje v celom ideologickom medzinárodnom komunistickom hnutí. VIII. zjazd SED poukázal pritom s dôrazom na ofenzívne rozšírenie marxizmu-leninizmu, na zosilnenie teoretickej práce. „Ústredný výbor považuje za naliehavé“, prízvukuje správa na VIII. zjazde SED, „silnejšie propagovať marxisticko-leninský svetonázor v jednote všetkých jeho súčastí. Lenin s dôrazom poukazoval na túto jednotu... Aké úlohy bude ešte treba riešiť na jednotlivých poliach, bude to možné tvorivo vykonať iba z celkovej marxisticko-leninskej pozície. Iba dialektickým prístupom možno preniknúť do všetkých oblastí spoločenského života.“²⁸ Táto orientácia zjazdu strany je zároveň našou najúčinnjšou zbraňou v boji proti súčasnému antikomunizmu.

Prevzaté z Deutsche Zeitschrift für Philosophie

---

²⁸ Správa ÚV na VIII. zjazde SED, ref. s. Honecker, s. 96.